

МАНСУУРУУЛАХ ЭМ, СЭТГЭЦЭД НӨЛӨӨТ БОДИСЫГ ХУУЛЬ БУСААР АШИГЛАХ ГЭМТ ХЭРГИЙН ӨНӨӨГИЙН БАЙДАЛД ХИЙСЭН ДҮН ШИНЖИЛГЭЭ

RESULTS AND ANALYSIS OF THE CURRENT SITUATION OF CRIME OF ILLEGAL USE OF DRUGS AND PSYCHIATRIC SUBSTANCES

М.Мөнхбаатар.

ДХИС-ийн магистрант, цагдаагийн ахлагч

Товч агуулга: Монгол Улсад мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодисын хэрэглээ нэмэгдсэний улмаас энэ төрлийн гэмт хэрэгт холбогдогчдын тоо жилээс жилд өсөж байна. Энэ төрлийн гэмт хэргийн өнөөгийн нөхцөл байдалд дүн шинжилгээ хийж, тулгамдсан асуудлыг шийдвэрлэх арга замын санал-зөвлөмж боловсруулсан.

Abstract: Due to the increase in drug use in Mongolia, the number of people involved in this type of crime is increasing year by year. Analyzing the statistics of this type of crime, we aim to find solutions to some of the problems.

Түлхүүр үг: Мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодис, гэмт хэрэг, сэжигтэн.

Keywords: Narcotic Drugs, Psychotropic Substances, Crimes, Suspects.

Монгол Улсад сүүлийн жилүүдэд мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодисыг улсын хилээр нэвтрүүлэх гэмт хэргийн арга, хэлбэр улам нарийсч, энэ төрлийн гэмт хэргийг олон улсын илгээмж, шуудан, хүнсний болон бараа бүтээгдэхүүн дотор нууж, бусдад ачаа тээшээр дамжуулан дайх хэлбэрээр хууль бусаар хил нэвтрүүлэх, борлуулахдаа товлосон газарт нууж үлдээх, цахим сүлжээ ашиглан байршил зааж өгөх, бусдын данс ашиглан мөнгө авах, шилжүүлэх зэргээр зохион байгуулалттай үйлдэгдэж байна.

Мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодистой холбоотой гэмт хэрэг нь үндэстэн дамнасан гэмт хэргийн төрөлд хамаарахын хувьд нийгмийн хор аюул ихтэй, хүний эрүүл мэндэд учруулах хор нөлөө өндөртэйгөөс гадна зохион байгуулалттай гэмт бүлгээр үйлдэгддэг манай улсад үйлдэгддэг бусад төрлийн гэмт хэрэгтэй харьцуулахад үйлдлийн арга болон нийгмийн хор уршиг, үр дагавраараа нэлээд ялгаатай.

Энэ төрлийн гэмт хэргийн гаралт жилээс жилд нэмэгдэж, нарийн зохион байгуулалтад шилжиж байгаа бөгөөд нийгмийн хөгжлийг дагаад мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодис хэрэглэгч, зарж борлуулагч этгээд хууль бус үйлдэлдээ цахим сүлжээг ашиглаж цар хүрээгээ далд хэлбэрээр улам тэлсээр байна.

Үндсэн хэсэг

Гэмт хэргийн гаралт ихсэх тусам мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодис хэрэглэгч этгээдийн тоо нэмэгдсээр байна⁷³. Мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодис нь төв мэдрэлийн системийн үйл ажиллагааг цочроож сэтгэлийн хөөрөл, сэтгэлийн баясал, хий үзэгдэл буюу солио үүсгэх, эсвэл төв мэдрэлийн системийн үйл ажиллагааг саатуулж булчин сулруулах, нойр хүргэх, тайвшруулах зэрэг үйлчлэлийг үзүүлэх чадвартай, эмнэлгийн бус зориулалтаар тогтмол хэрэглэвэл эмгэг хэрэгцээг бий болгох чадавхтай эм бодисуудыг сэтгэц идэвхт бодис гэж нэрлэдэг⁷⁴.

⁷³ Эдийн засгийн хувьд бүх орлого, эд хөрөнгөө хар тамхи авахад зарцуулж, эцэст нь ядууралд өртөх, ажилгүй болох, гэр оронгүй болох, өрөнд орох аюултайгаас гадна улс орны эдийн засагт ч асар их гарз хохирлыг учруулдаг.

⁷⁴ С.Бямбасүрэн. Сэтгэцийн эмгэг судлал, УБ.,2013. 469 дахь тал.

Мансууруулах бодис мөн эсэхийг эмнэлгийн, нийгмийн, хуулийн хэмжүүрээр тогтоодог⁷⁵.

Мансууруулах, сэтгэц идэвхт эм бодисуудыг

гэж гурван бүлэгт ангилан үздэг⁷⁶.

Эрүүл мэндийн талаас тухайн эм, бодисыг нэг удаа хэрэглэснээр төв мэдрэлийн системд нөлөөлж, сэтгэцийн болон бие махбодын хамааралд орж, хар тамхинд донтох өвчтэй болсноор хувийн хүсэл эрмэлзэл, хэрэгцээ нь зөвхөн мансууруулах, сэтгэцэд нөлөөт бодис руу тэмүүлэх хүслээр солигдож, оюун ухаан доройтож, бүх эрхтэн системийг өвчлүүлж, тухайн эрхтэнд хавдар үүсэхээс гадна В, С гепатит, бэлгийн замын халдварууд, ХДХВ/ДОХ гэсэн өвчинд өртөх эрсдэлийг нэмэгдүүлж, тун хэтрүүлсэн тохиолдолд шууд үхэлд хүргэх аюултай.

Зүүн Өмнөд Ази, Төв Азийн орнууд төдийгүй хоёр хөршид ч оршин байгаа гэмт бүлэглэлүүд манай улсыг сонирхож Монгол иргэдийг гэмт хэрэгт татан оролцуулах нь нэмэгдэж эдгээр улсуудаас гаралтай химийн нийлэгжсэн аргаар гаргаж авсан сэтгэцэд нөлөөлөх бодисыг улсын хилээр нэвтрүүлсэн, нэвтрүүлэхийг завдсан, зарж борлуулсан, хэрэглэсэн хэрэг зөрчлийн тоо ихсэж байгааг статистикийн НҮБ-аас жил бүр гаргадаг дэлхийн хар тамхитай тэмцэх 2010 оны илтгэлд манай улсыг дамжин өнгөрүүлэгч орон гэж тэмдэглэж байсан бол 2016 оноос хэрэглэгч улс болж дурдагдсан нь энэ хор аюул сэтгэл түгшээх хэмжээнд хүрээд байгааг харуулна.⁷⁷

НҮБ-ын Гэмт хэрэг хар тамхитай тэмцэх алба, хар тамхи, мансууруулах бодисын эргэлтийн талаарх 2019 оны тайлангаа 2020 оны 06 дугаар сард гаргасан. Энэхүү тайланд “Дэлхийн дахинд 35 сая хүн мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодисын хэрэглээнээс үүдсэн өвчлөлөөр өвчилж, яаралтай тусламж шаардлагатайгаас 53 сая хүн өвчин намдаагч “одиод”, 11 сая хүн тарилгаар хэрэглэдэг хар тамхи, мансууруулах бодисын тогтмол хэрэглэгч бөгөөд үүнээс 1.4 сая хүн нь ДОХ, 5,6 сая хүн нь гепатит С-тэй гэх тоон баримтыг илтгэлдээ онцолжээ”. Дэлхийд 15-64 насны 275 сая хэрэглэгч бүртгэгдсэн байна⁷⁸.

Манай хөрш орнуудын хувьд дээрх төрлийн гэмт хэрэг, холбогдогчийн тоо, эд мөрийн баримтаар хураагдаж буй бодисын хэмжээ жил ирэх тусам нэмэгдэж, синтетик төрлийн мансууруулах бодис хууль бус зах зээлд өргөн нэвтэрч байгаа нь Монгол улсын үндэсний аюулгүй байдал, хүн амын эрүүл мэнд, удмын санд сөргөөр нөлөөлж болзошгүй байдал үүссэн. Мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодис дараах урсгалаар манай улсад нийлүүлэгдэж байна.Үүнд:

- БНХАУ буюу азийн орнууд
- ОХУ
- Европын улсууд

⁷⁵ ЭМЯ, НЭМХ, СЭМҮТ, ДЭМБ. Мансууруулах эм бодис ба нийгмийн эрүүл мэнд, УБ., 2016. 11 дэх тал

⁷⁶ С.Бямбасүрэн. Мансуурал судлал. УБ., 1999. 4-5 дахь тал

⁷⁷ <https://gia.gov.mn/>

⁷⁸ <http://wdr.unodc.org/wdr2019/>

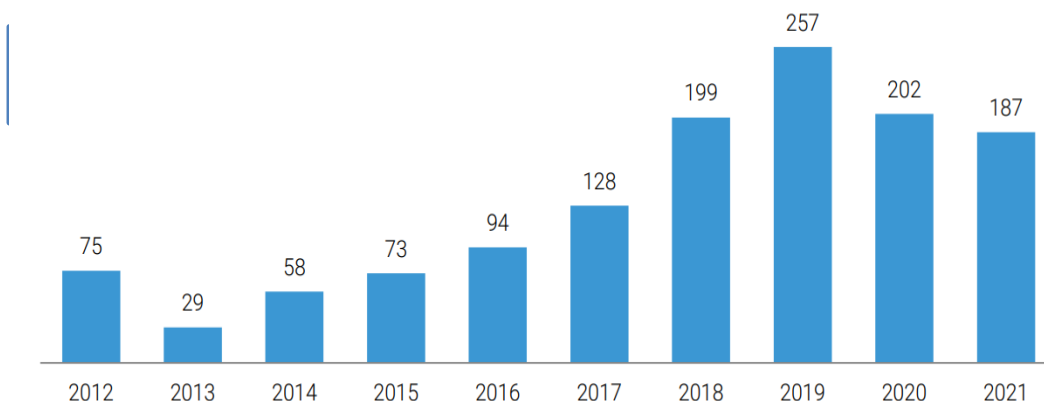
- БНХАУ-н ӨМӨЗО-ны Шилийн гол аймгийн Эрээн хот, Монгол улсын Дорноговь аймгийн Замын-Үүд дэх хилийн шалган нэвтрүүлэх боомт гэх мэт ачаалал ихтэй хилийн боомтуудад 2 талдаа зорчигч ачаа, тээшинд хийх хяналт, шалгалт сул, рентген аппарат хангалтгүй байгаагаас болж боомтоор хар тамхи, мансууруулах бодис хууль бусаар хил нэвтрүүлэх боломжийг бүрдүүлсээр байна гэж үзэх боломжтой.

Цар тахлын үед буюу 2021 онд мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөлөх бодистой холбоотой гэмт хэрэг 187 бүртгэгдсэнийг 2020 онтой харьцуулахад найман хувиар, холбогдон шалгагдсан сэжигтэн 22.8 хувиар буурсан эерэг үзүүлэлт гарсан. Гэвч эд мөрийн баримтаар хурааж авсан бодисын хэмжээ 26.8 хувиар өссөн байна. Тодруулбал, 2021 онд илрүүлж хураан авсан бодисын хэмжээ 10 мянга орчим хүн тун хэмжээгээр өссөн. Шалтгаан нь олон улсын шуудан илгээмж ашиглан мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодисыг улсын хилээр хууль бусаар нэвтрүүлэх гэмт хэрэг өссөнтэй холбоотой.

Сүүлийн 5 жилийн хугацаанд Монгол Улсын хилээр хууль бусаар нэвтрүүлсэн гэмт хэргийн 40 орчим хувийг газрын боомтоор нэвтрүүлсэн хэрэг, дөрвөн хувийг агаарын боомтоор, 56 хувийг шуудан илгээмжийн үйлчилгээ ашиглан улсын хилээр нэвтрүүлсэн хэрэг эзэлж байна. Олон улсын шуудан илгээмжийн үйлчилгээ ашиглан нэвтрүүлсэн хэрэг 2020, 2021 онд өсөж, газрын боомт, агаарын боомтоор нэвтрүүлсэн хэрэг буурсан.

Сүүлийн үед метамфетамин дэлхийн хар зах зээлд ихээр нийлүүлэгдэж, энэ төрлийн бодисыг их хэмжээгээр тээвэрлэх, нийлүүлэх гэмт хэрэг огцом өссөн. Шинэ төрлийн мансууруулах бодисын зах зээл өргөжин тэлж байгаа улс орнуудын тоонд ОХУ, БНХАУ багтаж, тухайн улсуудад энэ төрлийн гэмт хэргийн гаралт жил ирэх тутам өссөөр байна. Үүнийг дагаад хөрш улсуудаас гадна Турк улсаас мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөлөх бодис манай улсад нэвтрүүлэх гэмт хэргийн гаралт нэмэгдэж болзошгүй байна⁷⁹.

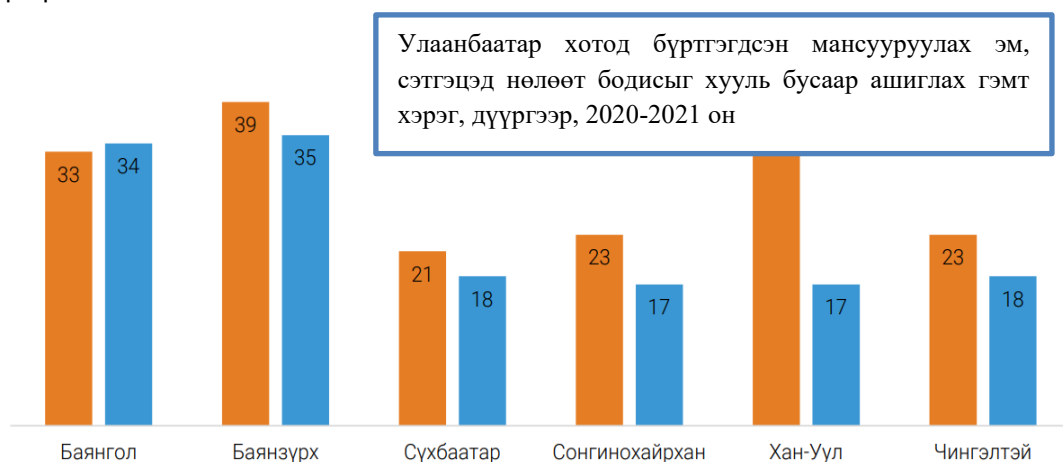
График №1.

2012 оноос 2021-оныг хүртэл хугацаанд буюу нийт 10 жилийн хугацаанд энэ төрлийн гэмт хэргийн гаралт 3 дахин нэмэгдсэн байна. Бүртгэгдэж байгаа гэмт хэрэг өсөж байгаа үзүүлэлт нь олон улсаас мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодисын хууль бус нийлүүлт их байгаа харуулж нөгөө талдаа худалдан авах сонирхол бүхий этгээдүүдийн бүлэг бөөгнөрөл их байгаа харуулж байна.

⁷⁹ Б.Тэмүүлэн. Мансууруулах эм, сэтгэцэ нөлөөлөх бодистой холбоотой гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдэд хорих ял эдлүүлэх ажиллагааны онцлог. Магистрын ажил. УБ., 2021. 4 дэх тал

График №2.⁸⁰

Статистик тоо баримтуудаас хархад Амжиргааны түвшин өндөр дүүргүүдэд энэ төрлийн гэмт хэрэг их бүртгэгдэж байсан бол одоо бүх дүүргүүдэд бүртгэгдсэн байгаа нь цаашид бүх аймагт энэ төрлийн гэмт хэрэг бүртгэгдэх өндөр эрсдэл байгааг харуулж байна.

График №3.⁸¹

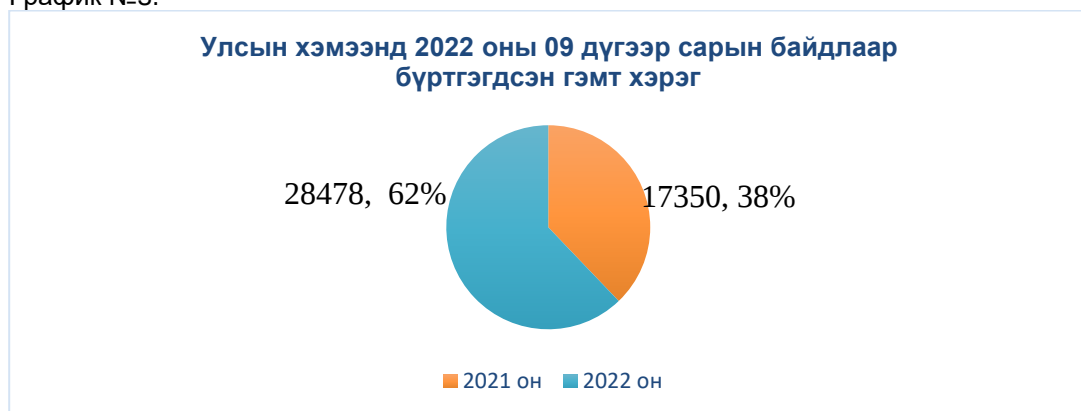
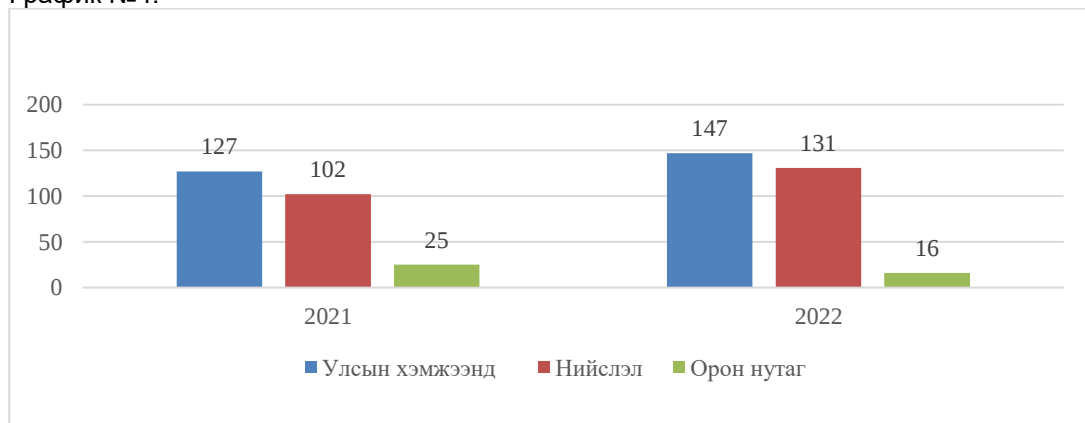

График №4.

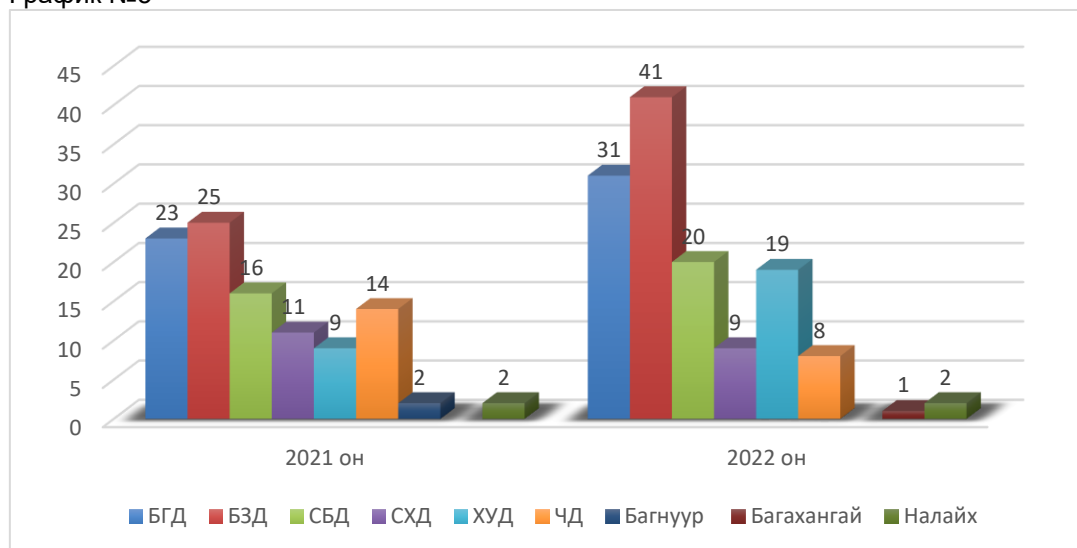

⁸⁰ Улаанбаатар хотод бүртгэгдсэн мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодисыг хууль бусаар ашиглах гэмт хэрэг өмнөх оноос 33 (18.5%)-аар буурахад Хан-Уул дүүрэгт 20 (54.1%)-оор буурсан нь голлон нөлөөлжээ

⁸¹ <https://police.gov.mn/>

Улсын хэмжээнд мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодисыг хууль бусаар ашиглах гэмт хэргийг 2021 оны 9 дүгээр сарын байдлаар 2022 оны мөн үетэй харьцуулав. Үндэсний статистикийн хорооны тоо мэдээ болон Цагдаагийн ерөнхий газрын тоог мэдээ 2 хоорондоо зөрүүтэй байгаа дээрх графикаас харж болно. Энэ мэдээллийн нэгдсэн систем алдаа дутагдалтай байгаа тод харуулж байна. Мөн мэдээллүүд зөрүүтэй байгаа нь тоо мэдээнд дүн шинжилгээ хийж судалгааны үр дүнг бодитой гаргахад сөргөөр нөлөөлж байна.

График №5

Дээрх графикаас хархад Баянгол, Баянзүрх, Сүхбаатар, Чингэлтэй дүүргүүдэд 2021 оноос өссөн үзүүлэлттэй байгаа нь тухай 2023 онд энэ төрлийн гэмт хэрэг 2 дахин нэмэгдэж болзошгүй харуулж байна.

График №6.

Монгол Улсын хэмжээнд сүүлийн 5 жилийн хугацаанд мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөлөх бодистой холбоотой 939 гэмт хэрэгт 1173 сэжигтэн бүртгэгдсэнээс 91 хувь нь эрэгтэй, 8.9 хувь нь эмэгтэй хүн холбогдон шалгагдсан байна. Нийт холбогдогчдын 92.2 хувийг 35 хүртэлх насны хүүхэд, залуучууд эзэлж байна. Мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөлөх бодис хэрэглэгч, донтогч нарын насны байдал залуужиж, 13-25 насны хүүхэд залуучууд ихээр гэмт хэрэгт холбогдох хандлагатай байна. Хамгийн бага нь 13 настай эмэгтэй хүүхэд гэмт хэрэгт холбогдон шалгагдсан. Хүүхдийн 13-14 нас нь шилжилтийн үе буюу хүүхдээс том хүн болдог, зан төлөв нь

төлөвшдөг, донтолтод өртөх магадлал хамгийн өндөр үе юм. Энэ үед хүүхдэд эцэг эхийн анхаарал, зөвлөгөө чухал.

Мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодис хэрэглэсэн 10 хүүхэд тутмын долоо нь сониуч зангаасаа болж, 10 хүүхэд тутмын дөрөв нь найзуудаа даган дуурайж, чөлөөлөх цаг, зав ихтэйгээс болж 23.6 хувь нь мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөлөх бодис хэрэглэдэг байдаг. Хүүхэд, залуучуудыг хар тамхи, мансууралд оруулж байгаа гол зүйлийн нэг бол хар тамхины талаар тодорхой мэдлэггүй байх, цахим орчноос болон гадаадад амьдарч байсан хэн нэгнээс худал мэдээлэл авах явдал юм. Үүнээс болж хар тамхи, мансууруулах бодисыг хүний биед хоргүй, дасал болдоггүй, донтохгүй, хүссэн үедээ хэрэглэхээ больж болдог, бусад улс оронд хэрэглэхийг зөвшөөрсөн гэсэн ташаа ойлголт, буруу мэдээлэлтэй болсон байдаг.

Дүгнэлт

Дээрх судалгаанаас үзэхэд, 2019 онд хамгийн өндөр буюу 257 бүртгэгдэж байсан бол 2021 онд 187 бүртгэгдсэн байсан. Үүнээс үзэхэд гэмт хэргийн тоон үзүүлэлт 2012-2019 он хүртэл өссөн. 2019-2022 он хүртэл буурсан үзүүлэлттэй байгаа хэдий ч сүүлийн 3 жилд бүртгэгдсэн мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодис хууль бусаар ашигласан гэмт хэргийн гаралт их байгаа нь анхаарал татаж байна. 2021 онд илрүүлж хураан авсан бодисын хэмжээ 10 мянга орчим хүн тун хэмжээгээр өссөн. Шалтгаан нь олон улсын шуудан илгээмж ашиглан мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодисыг улсын хилээр хууль бусаар нэвтрүүлэх гэмт хэрэг өссөнтэй холбоотой юм. Цар тахлын үед буюу 2021 онд мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөлөх бодистой холбоотой гэмт хэрэг 187 бүртгэгдсэнийг 2020 онтой харьцуулахад найман хувиар, холбогдон шалгагдсан сэжигтэн 22.8 хувиар буурсан эерэг үзүүлэлт гарсан. Мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодисыг хууль бусаар ашиглах /ЭХТА 20.7/ гэмт хэрэг 2021 оны 09 дүгээр сард улсын хэмжээнд 127 бүртгэгдэж байсан бол 2022 оны 09 дүгээр сарын байдлаар 147 гэмт хэрэг бүртгэгдсэн байна. Гэвч эд мөрийн баримтаар хурааж авсан бодисын хэмжээ 26.8 хувиар өссөн байгаа нь мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодисын эргэлт их байгааг харуулж байна.

Гэмт хэргийн тоо үзүүлэлт нэмэгдэж байгаа шалтгаан нь Монгол улс аль хэдийн хэрэглэгч орон болсон гэдгийг дахин батлан харуулж байна. Статистик мэдээлэлд дүн шинжилгээ хийхэд эрхэлсэн ажил төрөлгүй, орлогын эх үүсвэргүй, бусдад өр зээлтэй, урьд өмнө ял шийтгэгдэж байсан, цагдаагийн байгууллагад шалгагдаж байгаа, бага насны хүүхэдтэй өрх толгойлсон, ганц бие амьдралтай эмэгтэйчүүд гэх мэт этгээдүүд ашиг олох шунахайн сэдлээр энэ төрлийн гэмт хэргийг үйлдэж, хүрээгээ тэлсээр БНХАУ-д амьдардаг биеэ үнэлэгчид, халаасны хулгайч нарын дунд мансууруулах бодисын хэрэглээ ихээхэн газар авсан ба эдгээр этгээдүүдээр зуучлуулах, дамжуулах замаар монгол иргэд БНХАУ-д мансууруулах бодисыг худалдан авдаг нь хэд хэдэн эрүүгийн хэргийг шалгах явцад тогтоогдоод байгаа. Үүнээс гадна эдгээр этгээдүүд бусдыг мансууруулах бодисын хууль бус наймаа, тээвэрлэлтэд элсүүлэх, шинээр хэрэглэгч бий болгох, гадаадын гэмт бүлэглэлийг манай улсад зохион байгуулах эрсдэлийг бий болгож байна. Энэ төрлийн гэмт хэрэг цаашид өсөх дотоодод мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодис боловсруулах, маш том эрсдэл байна гэж дүгнэхээр байна.

Санал

- Ази, Европын зарим улс, орнуудад амжилттай хэрэгжсэн гэр бүл болон сургуульд суурилсан мансууруулах, сэтгэцэд нөлөөт бодисын хэрэглээ, донтолтоос урьдчилан сэргийлэх олон улсын туршлага, хэрэгжүүлж буй хөтөлбөрүүдээс өөрийн орны хөрсөнд тохирох хөтөлбөр, ажил, арга хэмжээг нарийн үе шаттайгаар хэрэгжүүлэх.
- Төрийн болон төрийн бус байгууллагад мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодисын хэрэглээ, донтолтоос урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр мэргэшсэн сэтгэл зүйч бэлдэж тандалт, судалгаа, сургалтыг тогтмол явуулах.

- Үндэсний статистикийн хорооны тоо мэдээ, Цагдаагийн ерөнхий газрын тоо мэдээ 2 зөрүүтэй байгаа нь төвлөрсөн тоо бүртгэлийн систем хэрэгтэй байгааг харуулж байна.

Ашигласан материал

- Гэмт явдалтай тэмцэх асуудал, онол арга зүйн сэтгүүл. УБ.,2011 он дугаар 02 (36)
- С.Бямбасүрэн. Сэтгэцийн эмгэг судлал, УБ.,2013
- ЭМЯ, НЭМХ, СЭМҮТ, ДЭМБ. Мансууруулах эм бодис ба нийгмийн эрүүл мэнд, УБ., 2016
- С.Бямбасүрэн. Мансуурал судлал. УБ.,1999
- Тагнуулын Ерөнхий газрын Аюулгүй байдал судлалын хүрээлэнгээс бэлтгэсэн мэдээлэл. УБ.,2022
- Б.Тэмүүлэн “Мансууруулах эм, сэтгэцэ нөлөөлөх бодистой холбоотой гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдэд хорих ял эдлүүлэх ажиллагааны онцлог” магистрын ажил. УБ., 2021
- <https://police.gov.mn>
- <https://gia.gov.mn/47/item/763>
- <http://wdr.unodc.org>
- <http://www.nso.mn>
- <http://www.1212.mn>